

Naar meer natuurlijke geboorten

Plan van Aanpak

inclusief een beschrijving van de Nederlandse vleesveesector



INHOUDSOPGAVE

1.	AANLEIDING	3
2.	BESCHRIJVING SECTOR	4
	2.1 Definitie vleesveehouderij.....	4
	2.2 Historie vleesveesector	4
	2.3 Dieren; rassen.....	5
	2.4 Afzetkanalen	6
	2.5 Voedselveiligheid en traceerbaarheid.....	6
	2.6 Ontwikkelingen	7
	2.7 Economisch plaatje en concurrentiepositie	8
	2.8 Verschillen binnen EU (op gebied van regelgeving, handhaving en kosten).....	9
3.	VRAAGSTUKKEN EN RANDVOORWAARDEN RONDOM TOENAME VAN HET AANTAL NATUURLIJKE GEBOORTEN	11
4.	PLAN VAN AANPAK MEER NATUURLIJKE GEBOORTEN	15
	4.1 Historie keizersnede.....	15
	4.2 Onderzoek op gebied keizersneden bij vleesvee	16
	4.3 Ambitie	17
	4.4 Aanpak	18
	4.5 Fasering	20
	4.6 Reikwijdte.....	21
5.	LIJST VAN BRONVERMELDINGEN	26

1. AANLEIDING

De Nederlandse vleesveesector is een sector waar runderen van verschillende vleesrassen op een duurzame manier gehouden worden. De kalveren blijven behouden binnen deze sector en de volwassen koeien en stieren zijn uiteindelijk bestemd voor de productie van roodvlees. Dit hoogwaardige Nederlandse kwaliteitsvlees vindt zijn weg naar Nederlandse consumenten via de ambachtelijke slagers, horecaleveranciers en kleine retail-organisaties.

Binnen de vleesveesector in Nederland komen twee luxe vleesrassen voor, namelijk het Belgisch WitBlauw (BWB) en Verbeterd Roodbont (VRB). Deze rassen zijn zeer sterk bespierd - ook wel dubbel bespierd genoemd - en leveren hoge kwaliteit rundvlees met zeer weinig vet. Bij deze twee luxe vleesveerassen worden veel kalveren geboren via een keizersnede om complicaties bij en na de geboorte te voorkomen. Rondom ingrepen in de dierlijke sectoren wordt nieuw beleid ontwikkeld. In de Beleidsbrief Dierenwelzijn aan de Tweede Kamer, d.d. 4 oktober 2013, vraagt de staatssecretaris van Economische Zaken om een Plan van Aanpak om het aantal natuurlijke geboorten bij de rassen Belgisch WitBlauw en Verbeterd Roodbont te verhogen.

Het Belgisch Witblauw Rundveestamboek Nederland en de Vereniging Nederlands Stamboek Verbeterd Roodbont Vleesvee geven hierbij samen met LTO Nederland gehoor aan dit verzoek. In een constructief gesprek met de staatssecretaris is afgesproken een plan van aanpak op te stellen dat naast een beeld van de sector ook een overzicht van de randvoorwaarden verwoordt. Eerst wordt vanuit de praktijk een beschrijving van de vleesveesector in haar geheel gegeven. Dit plaatst het ingrepen-issuue bij de luxe rassen in een totaalperspectief. Na de beschrijving van de sector wordt specifieker ingezoomd op de beide luxe rassen en de historie van de keizersnede daarbij. Aansluitend worden ambitie en plan van aanpak ter verhoging van het aantal natuurlijke geboorten bij de twee luxe rassen beschreven.

2. BESCHRIJVING SECTOR

2.1 Definitie vleesveehouderij

Als we spreken over de vleesveehouderij in Nederland spreken we over de roodvleessector. Het betreft het houden van vleesstieren, weide- en zoogkoeien en nadrukkelijk niet de kalveren uit de rosé- en intensieve witvleeshouderijen. De vleesveesector is in vergelijking met andere veehouderijsectoren relatief klein en verspreid over ca. 4.100, voornamelijk kleine, bedrijven. In 2012 telde Nederland ca. 310.000 vleesrunderen bestaande uit 192.000 stuks jongvee voor de mesterij, 99.000 vlees-, weide- en zoogkoeien en 19.000 vleesstieren van 1 jaar en ouder¹. Jaarlijks worden ca. 130.000 kalveren uit vleesveerassen geboren, zowel raszuivere kalveren als kruislingen. Deze kalveren worden voornamelijk in de roodvleessector gehouden ter vervanging van de moederdieren. De stieren worden afgemest tot een leeftijd van ca. 2 jaar. De fokkoeien worden op een gemiddelde leeftijd van 6-7 jaar (vaak bij professionele bedrijven) afgemest en vervolgens geslacht voor consumptie in Nederland.

2.2 Historie vleesveesector

Nadat in de jaren '70 enkele bedrijven gestart zijn met de import van vleesvee-runderen, is de Nederlandse vleesveesector in de jaren '80 gaan groeien, onder andere door de komst van de superheffing. In die tijd was sprake van intensieve stierenmesterij waarbij dieren bestemd voor de productie van roodvlees voornamelijk op roosters werden gehouden of in aanbindstallen. In die periode werd veel van dit vlees geëxporteerd naar Zuid-Europese landen.

Anno 2014 ziet de sector er totaal anders uit. De Nederlandse vleesveehouderij is de afgelopen 25 jaar, tegen de trend in, op een extensievere manier vee gaan houden. De sector is op eigen kracht enorm verduurzaamd en investeert hierin nog dagelijks. Maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt zowel bij de fokkers als de mesters als leidraad gehanteerd. Het energie- en waterverbruik is zeer laag en veel van het ruwvoer wordt in de buurt van de bedrijven geteeld. De zoogkoeien in de vleesveesector lopen van het vroege voorjaar tot het late najaar buiten en beheren veel van de Nederlandse natuurgebieden. In de stalperiode worden praktisch alle dieren gehouden op stro. De stromest wordt vaak in eigen kringloop op het eigen land uitgereden en dient als groeistof voor de teelt van de wintervoeding. Deze bemesting heeft een aantoonbaar positief effect op de weidevogelstand rondom de bedrijven.

Het vlees van de koeien wordt nauwelijks geëxporteerd, het stierenvlees op zeer kleine schaal. Er is dus sprake van een korte, nationale roodvleesketen, waarbij de consument bij wijze van spreken bij de veehouders langs kan gaan om te kijken hoe met de dieren wordt omgegaan. Het natuurbeheer dat op grote schaal vooral wordt verzorgd door Nederlandse vleesveehouders valt duidelijk op in het dagelijkse beeld op het platteland. Daarbij is het rustige karakter van de runderen zeer belangrijk, met name in voor het publiek toegankelijke gebieden.

Uit de centrale database voor de registratie van het antibioticagebruik bij de vier grote Nederlandse veehouderijsectoren blijkt dat de vleesveesector gemiddeld minder dan 1 dierdagdosering per jaar (DDD/J) inzet. Belangrijk feit is dat het gebruik van antibiotica altijd profilactisch is en dat de middelen dus niet preventief worden ingezet. Bij ver- en nieuwbouw wordt ingezet op duurzame stalsystemen vanuit de specifieke behoeften van vleesrunderen, waardoor optimalere omstandigheden onder andere zorgen voor verlaging van infectiedruk voor luchtweginfecties². Dierenwelzijn is een belangrijke pijler, maar ook diergezondheid, aandacht voor de mestkringloop, het milieu, verlaging van energieverbruik en het verbouwen van steeds meer eigen voer in de regio. Dit wordt aangevuld met restproducten van aardappel- en bierindustrie. Bovendien levert de vleesveesector hoogwaardige stromest voor onder andere akkerbouwers.

De laatste jaren zijn diverse initiatieven genomen om een controleerbare invulling te geven aan aanvullende normen op divers gebied. Een van deze initiatieven is Keten Duurzaam Rundvlees (KDR). Dit kenmerk is opgericht om de samenwerking tussen de verschillende schakels in de vleesveesector te bevorderen. Vanuit de praktijk zijn eisen opgesteld voor vleesveebedrijven, o.a. op gebied van stalinrichting, weidegang, diergezondheid en voer. Veehouders die vlees willen leveren onder het KDR-kenmerk moeten aan alle criteria voldoen voordat zij mogen deelnemen. Dit stimuleert degenen die nog niet volledig voldoen om te investeren in verbeteringen. Een onafhankelijke controle-instantie ziet toe op de naleving van de voorwaarden waardoor de afnemers van KDR-rundvlees hiervoor kunnen instaan en dit kunnen uitdragen aan hun klanten. Enkele andere voorbeelden van initiatieven in de sector zijn Bief Select (gebaseerd op voedselveiligheid, dierenwelzijn en milieu en gewaardeerd met het 2-Sterren-Beter Leven-certificaat) of de Stichting Limousin Regionaal (basis IKB-KCR-certificaat met het oog op voedselveiligheid aangevuld met garantie op productie in de natuurlijke kudde en natuurbeheer).

Kortom: de Nederlandse vleesveesector is een sector om trots op te zijn!

2.3 Dieren; rassen

Volgens het European Farm Animal Biodiversity Information System (EFABIS) staan in Nederland 34 verschillende rundrassen geregistreerd. Op de Nederlandse vleesveebedrijven worden diverse rassen en kruisingen van deze rassen gehouden, zoals o.a. Limousin, Piemontese, Charolais, Blonde d'Aquitaine, Belgisch Witblauw en Verbeterd Roodbont. Over de Nederlandse vleesveesector als geheel zijn weinig gegevens vastgelegd. Er wordt nog weinig specifiek geregistreerd waardoor de omvang en het belang van de sector onduidelijk zijn. Het CBS hanteert categorieën als 'jongvee, vlees- en weidekoeien en zoogkoeien'. In de Gecombineerde Opgave valt dit rundvee onder de noemer 'ander jongvee voor de vleesproductie' uiteen in de categorieën jonger dan 1 jaar, 1-2 jaar, 2 jaar en ouder nooit gekalfd en overige dieren.

Het Belgisch Witblauwe vleesras (BWB) staat bekend als het meest ecologische vleesras vanwege de gunstige voederconversie³. Door de lokale en efficiënte productie heeft

Nederlands BWB-vlees in vergelijking met bijvoorbeeld Braziliaans vlees een zesde minder broeikasgassen geproduceerd⁴. De dieren hebben van het vroege voorjaar tot het late najaar weidegang. Het ras levert vetarm vlees van hoogwaardig kwaliteit. De BWB-dieren hebben een rustig karakter en het zijn handzame dieren. BWB-koeien zijn uitermate goede moederdieren, ze zorgen prima voor het kalf. Door gericht fokbeleid zijn de meeste dieren vrij van de zeven gekende erfelijke gebreken* binnen het Nederlandse BWB-ras.

Het Verbeterd Roodbont Vleesras (VRB) is het enige vleesras van Nederlandse bodem en is voortgekomen uit het MRIJ-ras. Het ras heeft zich in 25 jaar ontwikkeld van sterk beveesde MRIJ-koe tot een volwaardig vleesveeras. Door het stamboek is de fokkerij en het rastype veel uniformer geworden. Na jaren van fokkerij hebben de koeien en stieren flink meer maat gekregen, is een verfijning gerealiseerd in beenwerk en botstructuur, is de bespiering meer luxe en het gebruik van de benen verbeterd. Ook de VRB-dieren genieten veel weidegang. Kenmerkend voor dit ras is dat het een bijzonder prettig karakter heeft, goede zoogeigenschappen bezit en zeer geliefd is bij de kwaliteitsslager vanwege zijn unieke smaak en de specifieke fijne structuur van het vlees.

2.4 Afzetkanalen

De Nederlandse vleesveehouderij vervult een belangrijke functie in de Nederlandse rundvleesketen. Zij voorziet in de groeiende behoefte van de consument naar herkenbaar Nederlands vlees van topkwaliteit. Met name runderen van de luxere vleesrassen beantwoorden aan de hedendaagse eisen van de Nederlandse ambachtelijke slagers. Deze rassen bieden het hoogste rendement aan eerste keus vlees³. Dit is voor de ambachtelijke slagers een belangrijk uitgangspunt om zich te kunnen onderscheiden van de Nederlandse supermarkten. De brancheorganisatie Koninklijke Nederlandse Slagersorganisatie (KNS) benadrukt in een recent interview⁵ de specifieke voordelen van de kwaliteit van het vlees en het economisch rendement. "Doordat de kalveren lang zitten bij de moeder en volwassen dieren veel ruimte krijgen, voldoen dikbillen aan belangrijke kernwaarden van onze organisatie", aldus de KNS.

De inschatting van diverse grossiers in het hogere segment rundvlees is dat het wegvallen van de luxe vleesveerassen in Nederland zal leiden tot een verdere afname van het aantal ambachtelijke slagers.

2.5 Voedselveiligheid en traceerbaarheid

Vlees dient veilig te zijn voor consumptie. Het consumeren van vlees past in een verantwoord en gezond consumptiepatroon. Vleesveehouders hebben een belangrijke taak in de voedselproductie en zijn zich daar zeer bewust van. Daarbij hoort dat voedselveiligheid en de kwaliteit van de levering gewaarborgd zijn. Zo levert de veehouder van elk dier of groep van dieren dat naar het slachthuis gaat, de zogenaamde

* Congenitale musculaire dystonie I, Congenitale musculaire dystonie II (electrische kalveren), Kromme staarten syndroom, Dwerggroei, Verlengde dracht, Hamartoma en Arthrogrypose

voedselketeninformatie (VKI) aan het slachthuis aan. Daarmee geeft de veehouder een aantal garanties af over de veterinaire voorgeschiedenis van de dieren.

Vlees van Nederlands vleesvee wordt nauwelijks opgeslagen in vrieshuizen, omdat het hoofdzakelijk vers wordt verwerkt en verkocht. Omdat vers vlees een gevoelig product is, is een gedegen controle van de bedrijfsprocessen van groot belang. Sinds 21 februari 2002 is de Europese Algemene Levensmiddelen Verordening (ALV), Verordening (EG) nr. 178/2002, van kracht, ook wel de General Food Law (GFL) genoemd. Deze verordening zorgt er, tezamen met de Europese regelgeving rondom de Identificatie & Registratie van Runderen, voor dat het rundvlees tot het moment van consumptie traceerbaar is. Op de naleving wordt streng toegezien door de Nederlandse Voedsel & Warenautoriteit (NVWA). Deze controles betreffen niet alleen de primaire productiefase maar ook de schakels verderop in de keten, zoals de vleesverwerkers.

Helaas heeft de vleesveehouderij te maken met een weinig transparante handhaving en last van negatieve publiciteit over zaken die na de primaire productiefase spelen in de keten. De afgelopen jaren heeft een verschuiving plaatsgevonden van procescontrole naar uitvoeringscontrole. Onder andere als gevolg daarvan is steeds vaker onduidelijk wat er door de controlerende instanties wordt verwacht en wanneer er handhavend wordt opgetreden. In de praktijk ervaren alle schakels in de vleesvleesketen op dit moment een angst voor sancties gebaseerd op ervaringen met de gevolgen van enkele recente controles. Een vleesveehouder heeft geen controle over de overige schakels in de keten, maar wordt wel direct gedupeerd door negatieve publiciteit rondom vlees en de consequenties van voedsel fraude. Anders dan een melkveehouder is de vleesveehouder daarin extra kwetsbaar, omdat vlees de enige inkomstenbron is. De kosten van de autoriteit van productie tot en met de slacht, alsmede de tijdens dit traject opgelegde boetes worden uiteindelijk op de veehouders afgewenteld. Dit heeft een extra negatief effect op de concurrentiepositie van de Nederlandse vleesveehouders.

2.6 Ontwikkelingen

Europa wordt importerend werelddeel

Het is de verwachting dat de rundvleesproductie in Europa in 2020 met 20% gedaald zal zijn en dat Europa van exporterend een importerend werelddeel wordt⁶. Dit biedt kansen voor de vleesveehouders. Hierbij liggen er wel uitdagingen om bijvoorbeeld het vlees onderscheidenlijk te gaan “branden”, waar het nu nog een nichemarkt is.

Mestbeleid en grondmarkt

De komende jaren krijgt de vleesveehouderij te maken met meer druk op de grondmarkt als gevolg van het nieuwe mestbeleid, de omzetting van landbouwgrond in natuur en de nationale keuzes voor de verdeling van de GLB-gelden. De druk op de grondmarkt verschuift naar de marginale gebieden waardoor een economisch sterke sector, zoals de melkveehouderij, de inkomenspositie en het bestaansrecht van de vleesveehouderij verder onder spanning zal zetten. Dit zal de rendabiliteit van de vleesveesector negatief beïnvloeden.

GLB

Per 1 januari 2015 wordt het nieuwe GLB-beleid geïmplementeerd. De grootste wijziging is de invoering van een *flatrate* waarbij elke hectare reguliere landbouwgrond een gelijk bedrag aan toeslagrechten vertegenwoordigt, eventueel aangevuld met een vergroeningsbijdrage. Vooral voor de vleesveesector heeft dit grote gevolgen. Door de verwachte nationale keuzes voor de verdeling van de GLB-gelden verdwijnt een substantieel deel van hun inkomenssteun. Bovendien wordt de reeds bestaande concurrentie-achterstand ten opzichte van omringende landen nog verder vergroot.

Kleiner wordende sector

In de sector waarbij de basis ligt in de liefhebberij voor de dieren en die zich kenmerkt door zeer magere economische resultaten, zijn de veehouders kwetsbaar. Als de huidige tendens van afnemende aantallen ondernemers zich voortzet, is het risico dat Nederland een hobbyland voor vleesvee wordt groot. Ook de ambachtelijke slagers, restaurants en groothandel zouden dan hun rundvlees moeten gaan importeren. Hier staat tegenover dat het ondernemerschap in de sector groot is, onder andere via ketenvorming. Onderscheidende streekproducten en een regionale afzet van vlees zorgen voor een toegevoegde waarde en een directe erkenning van de werkwijze van deze veehouders. In een kleiner wordende sector en keten zal de huidige lage organisatiegraad een groter risico vormen om zaken effectief te kunnen bewerkstelligen.

2.7 Economisch plaatje en concurrentiepositie

1. De Nederlandse vleesveesector bestaat voornamelijk uit familiebedrijven. Ook de schakels na de primaire sector zijn vaak familiebedrijven. Het gaat om korte, compacte ketens, meestal in de regio. Het verdwijnen van een schakel heeft grote gevolgen voor de andere schakels in de regio. Er is sprake van een wederkerige afhankelijkheid. Andere sectoren kennen vaak een sterke ketenpartij die sturing geeft aan de markt. De Nederlandse rundvleessector kent veel kleine (regionale) afnemers waardoor sturing in de markt ontbreekt met betrekking tot afzet en prijsvorming. Bijna alle Nederlandse vleesveehouders hebben inkomsten uit een neventak of andere betaalde baan nodig om rond te komen.
2. Volgens een LTO-onderzoek wordt ca. 43% van het geconsumeerde rundvlees in Nederland geïmporteerd⁷. Dit onderzoek geeft aan dat deze situatie mede is ontstaan doordat de supermarkten onder aanvoering van marktleider Albert Heijn al jaren de voorkeur geven aan grote volumes uniform rundvlees van constante kwaliteit en hoeveelheid. Daarvoor zijn gecastreerde stieren het meest geschikt, die bijvoorbeeld in Ierland volop worden gehouden. Nederlandse vleesveehouders kunnen aan deze vraag niet voldoen, o.a. omdat zij niet castreren. Dit is een van de redenen waarom de vleesveesector is aangewezen op kleinere regionale afzetketens. De sector is afhankelijk van prijsvorming op de binnenlandse markt. Dit biedt echter ook kansen o.a. qua vermarkten van streek-/lokale producten.

3. De rundvleessector levert kwalitatief hoogwaardig rundvlees waar de Nederlandse consument behoefte aan heeft. De Nederlandse vleesveesector is een sector die duurzaam werkt aan het produceren van Nederlands kwaliteitsvlees. De sector is actief bezig met de verdere invulling van die duurzame werkwijze, door o.a. duurzame stalsystemen, weidegang, natuurbeheer, een hele hoge welzijns- en gezondheidsstandaard en een laag antibioticagebruik. De zoogkoeien in natuurgebieden dragen bij aan biodiversiteit die gewenst is in de Nederlandse samenleving.

2.8 Verschillen binnen EU (op gebied van regelgeving, handhaving en kosten)

Qua dierenwelzijn wordt van Nederlandse vleesveehouders duidelijk meer verwacht dan de Europese eisen op dit gebied vragen. Voor zover bekend zijn er in Europees verband nog geen officiële normen vastgelegd voor het houden van vleesvee. Begin 2013 hebben dierenwelzijnsorganisaties WSPA en Compassion in World Farming de Tweede Kamerleden nog gevraagd zich in te gaan zetten voor Europese regelgeving voor het welzijn voor rundvee. In Nederland zijn de algemene uitgangspunten voor het houden van rundvee opgenomen in de Wet Dieren (voorheen GwwD).

De Animal Sciences Groep van Wageningen UR heeft in 2008 een rekenmodel ontwikkeld om het welzijnseffect van stalsystemen voor rundvee te bepalen. Dit Cowel-model legt een verband tussen houderijenmerken en het effect daarvan op het welzijn van de dieren. Sindsdien worden in Nederland belangrijke welzijnsaspecten zoals het aantal en de grootte van ligplaatsen, de voerkwaliteit, gedragsvrijheid en ingrepen op een meetbare manier gescoord en kan worden ingezet op gerichte verbeteringen. Voor de Nederlandse vleesveehouderij worden dit soort gegevens nog niet apart geregistreerd. Dat zou wel wenselijk zijn om vast te leggen dat de sector hierin zelf haar verantwoordelijkheid heeft genomen.

Sinds 2001 is Nederland het enige land geweest dat de volledige kosten voor de BSE-test heeft afgewikkeld op de houders van dieren. Nederland is tevens het enige land binnen de Europese Unie dat streeft naar een kostendekkend systeem van haar voedselveiligheidscontrole⁸. De manier van controle, handhaving en sanctioneren resulteert in een enorme lastendruk die uiteindelijk door de primaire sector moet worden opgebracht, leidend tot een directe concurrentieachterstand ten opzichte van buitenlandse veehouders.

Enkele concrete voorbeelden van kostprijsverhogende maatregelen in Nederland zijn:

- de hoge destructietarieven door monopolypositie van Rendac;
- de hoge keurkosten op slachterijen (recent 20% verhoogd) en bij export;
- de kosten van handhaving en sancties door NVWA; flink verhoogd per 1 maart jl.;
- de vervoersregels (verbod dubbelhoog transport van runderen);
- de verzamelregelgeving (21 dagen, veemarkten) en ontbreken vrije prijsvorming;
- de verplichte contributies (bedrijfschap), heffingen (waterschapslasten), cursussen (spuitlicentie, VCA, Dierwaardig Vervoer) en kwaliteitssystemen (IKB Rund);
- de afschaffing van rode diesel met daarbovenop de dieselaccijns;

- de kosten bij ver- of nieuwbouw voor het laten uitvoeren van archeologisch onderzoek, akoestisch onderzoek en een verplicht landschapsplan.

Al deze kosten worden uiteindelijk afgewikkeld op de veehouders. Op basis van voorzichtige schattingen vanuit de praktijk heeft een Nederlandse veehouder minimaal € 150,- meerkosten per rund ten opzichte van omringende landen. Specifiek inzicht hierin ontbreekt nog maar wordt in samenwerking met de sector en het ministerie van EZ verder uitgewerkt.

Bovenop de huidige kostenverhogende keuzes van de overheid lijkt de nationale invulling van de herverdeling van de GLB-gelden na 2014 vooral voor de vleesveesector zeer grote negatieve gevolgen te gaan hebben. Deze keuzes wijken sterk af van de keuzes die andere Europese landen maken en hebben daardoor wederom een concurrentieachterstand voor deze sector tot gevolg.

Samenvattend is de constatering dat, ondanks het feit dat de Nederlandse vleesveesector voorloper is op gebied van dierenwelzijn, duurzame veehouderij en tracering en borging van voedselveiligheid, er op grote schaal rundvlees geïmporteerd wordt dat geproduceerd is volgens veel lagere eisen op deze gebieden. Dit brengt de Nederlandse vleesveehouder in een ongelijk speelveld en zorgt voor een oneerlijke concurrentiepositie ten opzichte van buitenlandse collega's.

3. VRAAGSTUKKEN EN RANDVOORWAARDEN RONDOM TOENAME VAN HET AANTAL NATUURLIJKE GEBOORTEN

Het ontwikkelen van nieuw beleid voor ingrepen in de dierlijke sectoren en de specifieke vraag van de staatssecretaris van Economische Zaken om het aantal natuurlijke geboorten bij de rassen Belgisch WitBlauw en Verbeterd Roodbont te verhogen, kent diverse vraagstukken en randvoorwaarden. Deze worden in dit hoofdstuk toegelicht.

Gevolgen voor en vraag aan veehouders

De gewenste wijziging in het fokbeleid van BWB- en VRB-fokkers zal grote gevolgen hebben voor deze veehouders. Negatieve ervaringen rondom dierenwelzijn en het verliezen van kalveren en koeien doordat meer geboortrisico's zullen moeten worden genomen, zal de bereidwilligheid zeker verkleinen. De impact van deze ervaringen moet niet worden onderschat. Daarnaast spelen de financiële gevolgen zoals verderop beschreven, uiteraard een grote rol. Vanuit welzijnsoogpunt en door de lage marges in de sector is het niet wenselijk bewust grote risico's te nemen. Bovendien is het niet mogelijk personeel aan te trekken, terwijl de werkdruk door het gewijzigde fokbeleid wel aanzienlijk zal toenemen.

In de tendens naar lange en ruime dieren die natuurlijk én luxe afkalven ontstaat er bij fokkers een tweedeling: fokken naar meer luxe voor een hogere prijs per kilo óf fokken op meer groeivermogen om zo het totale gewicht bij de dieren te verhogen tegen een lagere kiloprijs. De keus hierin is sterk afhankelijk van de afzetmarkt.

Gezien de hoge gemiddelde leeftijd van de veehouders zal een deel van de huidige fokkers door gedwongen wijzigingen in het fokbeleid eerder stoppen met het houden van vee. Overschakelen op het houden van andere rassen wordt ook als alternatief benoemd, maar is niet voor alle veehouders een optie. Andere rassen vergen een andere bedrijfsvoering en vragen om investeringen. Ook de verschillen in karakter tussen de rassen zullen overschakeling zeker belemmeren.

Risico's op het gebied van diergezondheid en dierenwelzijn

In de overgangsfase van terugfokken naar meer natuurlijke geboorten zullen onherroepelijk meer risico's bij de geboorte en complicaties na de geboorte ontstaan met negatieve gevolgen voor het welzijn van koe en kalf. Teruggaan naar een situatie met 30-40% uitval zoals in het verleden is uiteraard zeer ongewenst.

Van zware natuurlijke kalvingen en verlossingen met geboortehulp zijn de negatieve gevolgen voor het kalf bekend. De longen van het kalf komen vaak in de verdrukking, waardoor longproblemen kunnen ontstaan. Bij geboortehulp waarbij flinke trekkracht nodig is, kunnen verrekkingen van de pootjes het gevolg zijn, waardoor kalveren in de eerste weken moeilijk lopen en minder groeien. In sommige gevallen ontstaat, naast leed, door gebroken voorpootjes mogelijke ongeschiktheid voor fokkerij. Bij een zware afkalving duurt het geboorteproces voor een aantal kalveren te lang met als triest gevolg de dood van het kalf.

Bij de koeien kunnen door een zware natuurlijke afkalving of verlossing met hulp diverse problemen ontstaan, zoals schedebeschadiging, aan de nageboorte staan, baarmoederontsteking, niet of later drachtig worden. Als urine blijft teruglopen in de baarmoeder wordt de kans op drachtig worden nihil. Er zullen naar verwachting meer situaties ontstaan, waarbij de afweging van de dierenarts - op basis van maatregelen en koe/kalfactoren - om niet tot sectio over te gaan, verkeerd uitpakt en er zodanige beschadigingen ontstaan dat de koe niet meer in de benen komt met als gevolg afvoer naar de noodslachting of zelfs destructie.

Financiële gevolgen (kosten- en tijd technisch)

Gewijzigd fokbeleid richting meer natuurlijke geboortes heeft ook financiële consequenties, hetgeen in een sector met krappe marges grote gevolgen kan hebben voor het voortbestaan. Iedere gezonde koe en kalf is nodig voor het rendement van de vleesveehouderij. Ook de kosten voor gezondheidszorg en het welzijn van de koe en de lengte van de tussenkalftijd werken door in het rendement. Voor de dierenartskosten is het lastig inschatten hoe dat zal uitpakken. In een overgangsfase naar meer natuurlijke geboortes zal de dierenarts zeker nodig blijven om het geboorteproces goed te begeleiden of bij verhoogd risico alsnog een ingreep uit te voeren. Bij het optreden van de genoemde complicaties zal de dierenarts wellicht zelfs vaker moeten worden ingeroepen. Meestal zal er sprake zijn van een spoedvisite en sowieso een behandeling. In totaal is dus de vraag of de kosten in een situatie met meer natuurlijke geboortes gunstiger uitvallen. De verhoging van de werkdruk doordat een veehouder een kalfkoe heel secuur zal moeten monitoren is een direct gevolg dat niet in geld valt uit te drukken.

Gevolgen vleesafzet

Uit aannames die zijn gedaan in het project "Natuurlijke Luxe"⁹ wordt verondersteld dat er geen verlies aan bespiering hoeft te zijn bij fokken op bredere binnenbekkenmaten. Dit is echter niet onderbouwd met voldoende gegevens. Onder veehouders bestaat de angst dat door het selecteren van runderen op brede binnenbekkenmaat de kwaliteit en het rendement van het rund zullen afnemen. Dit kan worden verklaard aan de hand van de SEUROP-classificatie³.

De financiële opbrengst van slachtvee is afhankelijk van de waarde van het karkas. Deze komt tot stand via de beoordeling van drie aspecten: kilo's, samenstelling van het karkas en de verdeling vlees over de verschillende onderdelen incl. de intrinsieke kwaliteit van het vlees³.

Het directe gevolg daarvan zou zijn dat minder gespierde dieren op basis van economisch rendement minder aantrekkelijk worden. De veehouder heeft dan immers minder opbrengst voor zijn dieren en de ambachtelijke slager haalt minder opbrengst uit het vlees. Op dit moment kan de ambachtelijke slager zich vooral met Nederlands rundvlees nog onderscheiden van de retailers die vooral voor grote hoeveelheden geïmporteerd rundvlees kiezen. De slaggers zullen deze concurrentiekracht verliezen als zij op den duur een vergelijkbaar (minder luxe) rundvlees verkopen. Veel ambachtelijke slaggers zeggen in dat geval te zullen kiezen voor geïmporteerde luxe runderen. De korte vleesketen, waarbij de Nederlandse consument bij wijze van spreken bij de dieren kan gaan kijken, zou daardoor op de lange termijn sterk inkrimpen of zelfs verdwijnen.

Er zijn signalen via diverse grossiers dat Belgische vleeshandelaren op dit moment al de onrust rond het voorgestelde beleid benutten om Nederlandse slaggers te benaderen voor het leveren

van Belgisch rundvlees. Dit is uiteraard een slechte ontwikkeling voor de Nederlandse vleesveehouders en vervolgschakels.

Punten van aandacht in relatie tot het behalen van progressie

- In de Nederlandse vleesveehouderijsector wordt amper winst gemaakt, waardoor de veehouders zich niet kunnen permitteren om een koe of kalf te verspelen tijdens of na een zware afkalving. Ook kan niet zomaar geïnvesteerd worden in ethische keuzes.
- Ook bij vleesveehouders die hun dieren uit hobby houden vermindert het enthousiasme door de almaar hoger wordende regeldruk, de daarmee gepaard gaande concurrentieachterstand, waardoor er telkens geld bij moet.
- Er zal voldoende aandacht moeten zijn om veehouders gemotiveerd te houden om te blijven streven naar meer natuurlijke geboorten. De gevolgen voor het welzijn van de dieren speelt daarbij een grote rol.
- Er is sprake van een kleine, versnipperde sector waarin de belangen erg divers zijn en soms zelfs tegenstrijdig. Professionele bedrijven vragen een andere benadering/aanpak dan de kleinere, veelal hobbymatige bedrijven. In een weinig samenhangende sector is het lastig breed draagvlak te creëren voor een zeer ingrijpende wijziging in fokbeleid. In een kleiner wordende sector en keten zal de huidige lage organisatiegraad een groter risico vormen om zaken effectief te kunnen bewerkstelligen.
- De stamboeken worden grotendeels bemenst door vrijwilligers met als gevolg een aantal organisatorische beperkingen.
- De medewerking van veehouders die niet zijn aangesloten bij de stamboeken of LTO is een punt van aandacht. De invloedssfeer van de partijen op niet-gebonden fokkers is mogelijk onvoldoende.
- De medewerking van Belgische KI-stations is noodzakelijk, maar niet zeker. Hier kan CRV een rol spelen doordat zij voor 33% aandeelhouder is in de Belgium Blue Group, waar de meeste BWB-stieren worden verzameld en getest. Op beleidsniveau zal ondersteuning moeten komen van het Ministerie.
- Bij bepaalde foklijnen zal resultaat langer op zich laten wachten.

Schaarsheid informatie

Door de Nederlandse overheid wordt, in aanvulling op de Europese regelgeving, beleid gemaakt over de vleesveesector, terwijl er naar deze sector nauwelijks wetenschappelijk onderzoek is gedaan of kengetallen van zijn of worden vastgelegd. Daarnaast heeft een sector die voornamelijk produceert voor haar binnenlandse markt mogelijk ander beleid dan een hoofdzakelijk exportgerichte sector. Zolang onvoldoende bekend is over de huidige werkwijze van de sector, het effect van het ongelijke speelveld en wat de consequenties zijn van nieuw beleid, zal een breed draagvlak voor nieuwe regels niet vanzelfsprekend zijn. Daarbij speelt ook mee dat veehouders uit deze sector zich, ondanks alle inzet en verduurzaming, achtergesteld en onbelangrijk wanen.

Het zou zeer gewenst zijn als er meer inzicht komt in:

- de aard en omvang, de werkwijze, de duurzaamheid en de bedrijfseconomische prestaties van deze sector;
- de omvang en impact van het ongelijke speelveld van Nederlandse vleesveehouders;
- de aard en omvang van de welzijnsrisico's die het verwachte gevolg zijn van gewenst gewijzigd fokbeleid;
- de kosten en rentabiliteit van een bedrijfsvoering met meer natuurlijke afkalvingen ten opzichte van de huidige situatie met veel keizersneden. De informatie van de voorlopers uit België is hiervoor te beperkt. Ook het WUR-onderzoek "Keizersneden bij vleesvee", dat in afronding is, geeft hierin geen inzicht;
- de gevolgen van het fokken op bredere binnenbekkenmaten voor de kwaliteit van het vlees en de impact daarvan op de afzet voor de individuele fokkers en voor de hele Nederlandse vleesveeketen;
- het fokkerijmanagement van de diverse vleesveerassen.

4. PLAN VAN AANPAK MEER NATUURLIJKE GEBOORTEN

Van de twee luxe vleesveerassen zijn in Nederland ca. 8000 raszuivere dieren geregistreerd: zo'n 6000 BWB-dieren en zo'n 2000 VRB-dieren. Een deel van die dieren staat bij fokkers die hiervoor zijn aangesloten bij de Nederlandse stamboeken, Vereniging Nederlands Stamboek Verbeterd Roodbont Vleesvee en Belgisch Witblauw Rundveestamboek Nederland. De BWB-fokkers zijn sterk afhankelijk van de Belgische KI-verenigingen. De Nederlandse BWB-stieren worden voornamelijk ingezet voor natuurlijke dekking.

De VRB-stieren komen uit Nederland. De Nederlandse KI-verenigingen zetten ieder jaar een ruime hoeveelheid VRB-stieren in voor bloedverversing binnen de populatie. De stieren worden hier geselecteerd en kunnen via de verschillende KI-organisaties worden meegenomen in de meting van bekkenmaten.

Het BWB-stamboek en het VRB-stamboek willen samen met LTO Nederland bewerkstelligen dat er bij deze beide luxe rassen toegewerkt wordt naar meer natuurlijke geboorten. Onderstaand wordt het plan van aanpak daartoe beschreven.

4.1 Historie keizersnede

Het eetpatroon van de bevolking is door de stijging van de levensstandaard na WO II grondig veranderd waarbij de voorkeur meer en meer uitgaat naar mals vlees zonder vet dat makkelijk te bereiden is. De afgelopen 60 jaar hebben veehouders op deze veranderende vraag ingespeeld door middel van bewuste selectie op een luxer rastype.

Door de gemaakte keuzes in fokbeleid heeft een onbedoelde selectie plaatsgevonden van steeds kleinere bekkens¹⁰ en is een situatie ontstaan waarbij de verhouding tussen de ruimte in het bekken van de koe en de grootte van het kalf sterk veranderd is. Als gevolg hiervan steeg het percentage moeilijke geboorten en het aantal complicaties. Met een dikkere achterhand en grotere hoeveelheid spieren heeft het kalf een grote kans op verzuring tijdens een langdurig geboorteprocess, met mogelijk de dood tot gevolg. Daardoor is destijds gekozen voor een fokbeleid richting luxere dieren waarbij de welzijnsrisico's worden vermeden door de inzet van een keizersnede bij de verlossing. Om de risico's bij en na de geboorte zoveel mogelijk uit te sluiten wordt sindsdien, in nauw overleg met de dierenarts, de keizersnede vaak toegepast als meest veilige optie voor koe en kalf bij luxe runderen. Daarbij speelt ook de hoge economische waarde van zowel de koe als het kalf een rol in relatie tot de minimale marges bij vleesveehouders. Momenteel zijn de percentages natuurlijke geboorten bij BWB en VRB rond 10-15% van de stamboek geregistreerde raszuivere dieren met geboorteregistratiedata¹¹.

Waar in het verleden 30-40% van de kalveren dood werd geboren of snel na de geboorte dood ging, komt dat nu amper nog voor. Het toepassen van de keizersnede is sterk verbeterd. Er zijn nauwelijks nog complicaties doordat de dierenartsen de techniek hebben vervolmaakt. Doordat de ingreep vaker wordt toegepast zijn ze meer en meer specialisten/deskundige experts geworden op dit gebied. Een vakkundig uitgevoerde keizersnede met de juiste nazorg veroorzaakt weinig ongemak. Zo staat de koe al kort na de keizersnede te herkauwen en is er

aan hun gedrag weinig te merken dat op stress of pijn wijst. Geassisteerde verlossingen waarbij menselijke trekkracht en/of het inzetten van geboortehulp noodzakelijk is, zijn waarschijnlijk pijnlijker voor de koe en meer traumatiserend voor het kalf dan een keizersnede-verlossing³.

4.2 Onderzoek op gebied keizersneden bij vleesvee

Op het gebied van keizersneden bij luxe vleesveerasen zijn al diverse onderzoeken gedaan of gaande. De resultaten hiervan vormen de basis van het plan van aanpak.

1. Bekkenmaten en fokkerij

Op initiatief van de sector heeft deze samen met wetenschappers de mogelijkheden onderzocht om het aantal keizersneden fors te verminderen. Jarenlang dacht iedereen dat het hoge percentage kalveren dat via de keizersnede werd geboren onvermijdelijk verband hield met het dikbilgen. De belangrijkste oorzaak bleek echter een nauw bekken. Voor het project "Natuurlijke Luxe – Naar een probleemloos afkalfende dikbilkoe" (2006-2012)⁹ is een groep voorlopers BWB en VRB geselecteerd die met ondersteuning gericht is gaan fokken op natuurlijk afkalfend luxe vleesvee.

Uit het project zijn voor bekkenmaten en fokkerij conclusies gekomen die de basis leggen voor het perspectief van het huidige plan van aanpak en de bijbehorende ambitie.

- Fokkerij biedt aanknopingsmogelijkheden om de noodzaak van een keizersnede te verminderen.
- Selectie op mogelijkheid voor natuurlijke geboorte is sterk afhankelijk van de inzet van individuele fokkers.
- Met name de inwendige bekkenhoogte, rectaal te meten met een pelvimeter, is gerelateerd aan de kans om natuurlijk te kunnen afkalven.
- De inwendige bekkenmaten (hoogte en breedte) zijn vrij sterk erfelijk (38-48%).
- Genetische vooruitgang bij selectie op een grote inwendige bekkenhoogte kan leiden tot een hoger percentage koeien dat natuurlijk af kan kalven. Dit percentage kan nog iets meer stijgen als ook rechtstreeks op afkalfgemak geselecteerd kan worden.
- Het voortrekkerswerk heeft geleid tot een methode die opschaalbaar lijkt naar de praktische fokkerij.

2. Management en economie

Op het gebied van Management en Economie is momenteel het onderzoek "Keizersneden bij vleesvee" in afrondende fase (Wetenschapswinkel WUR i.o. Wakker Dier, 2011-2014). Eerste resultaten¹² wijzen erop dat het van groot belang is dat er meer zekerheden komen over zaken zoals tussenkalf tijd en waarden van dieren. Naast economische en fokkerijgegevens is informatieverstrekking over praktijkvragen rondom risico's op beschadigingen aan de koe, slechte start van het kalf, verschil in dierenartskosten, voeding en geboortegewicht etc. belangrijk.

3. Overige onderzoeken

In België zijn natuurlijke geboorten qua onderzoek een item, maar qua beleid nog niet. Er zijn daar diverse onderzoeken gedaan en gaande naar keizersneden bij luxe vleesveerassen. Hier is ook de methode van het fokken op binnenbekkenmaten onderzocht. Hierover bestaan vele publicaties, waaronder de PhD-thesis bij professor Opsomer van Universiteit Gent van dierenarts Iris Kolkman¹³, die ook betrokken was bij het project "Natuurlijke Luxe". Sinds 2005 loopt bij KU Leuven een breed onderzoekstraject naar de mogelijkheden in de praktijk om naar meer natuurlijke geboorten te gaan bij Belgisch Witblauwen. Dit project is geïnitieerd door professor Dirk Lips. Aanknopingspunten zijn bijvoorbeeld bloedlijnen die bewezen hebben dieren voort te brengen die makkelijk kalven dankzij een bepaalde bekkenbouw en lichte kalveren met behoud van de voor witblauw zo kenmerkende extreme bespiering³.

In Nederland is recent een gedragsonderzoek gestart op enkele VRB-bedrijven. Met sensoren in het oor worden naast de temperatuur ook de activiteit gemeten zoals aantal bewegingen, bespringen of besprongen worden, herkauw- en vreetmomenten, rust en beweging. Ook zal gedrag rond de geboorte of keizersnede worden vastgelegd. Hiermee kan bekeken worden wat de eventuele verschillen zijn in het ongerief van een koe tijdens en na een keizersnede en een (zware) natuurlijke geboorte.

Alle resultaten van relevant onderzoek zullen moeten worden betrokken bij dit Plan van aanpak voor de Nederlandse situatie.

4.3 Ambitie

Het BWB-stamboek, VRB-stamboek en LTO Nederland willen dat het houden van raszuivere Belgisch Witblauwe en Verbeterd Roodbonte dieren in Nederland mogelijk blijft. Daarom willen zij voldoende tijd en breed draagvlak creëren om meer natuurlijke geboorten bij die diergroepen te bewerkstelligen.

BWB, VRB en LTO hebben de ambitie om stapsgewijs toe te werken naar het sterk verhogen van het percentage natuurlijke afkalvingen bij raszuivere BWB- en VRB-dieren. Zij streven naar een verviervoudiging van het huidige percentage in 15-20 jaar. Dit betekent dat voor de raszuivere BWB-koeien gestreefd wordt naar 60% natuurlijk afkalven in 2030 (nu 15% bij de stamboek geregistreerde dieren, uitgedrukt t.o.v. de dieren met geboorteregistraties data¹¹). Bij de raszuivere VRB-koeien wordt gestreefd naar 50% natuurlijk afkalven in 2035 (nu 11%). Voor VRB wordt ingeschat dat er meer tijd nodig is, omdat er minder dieren zijn in de populatie. Om deze situatie te bereiken zal enerzijds per ras een erkend fokprogramma worden gestart waarmee de stamboeken gaan werken en anderzijds aan een gedragsverandering bij de veehouders, dierenartsen en andere betrokken partijen worden gewerkt.

Met het fokprogramma wordt het gebruik van dieren met gunstige bekkenmaten gestimuleerd. Aangezien meerdere fokgeneraties nodig zijn om het percentage natuurlijke geboortes sterk te verhogen zal het naar schatting 4 tot 5 fokgeneraties duren voordat een structureel effect zichtbaar wordt.

NB Pas als een complete nulmeting is gedaan in 2016, is aan te geven wat de mogelijkheden van het fokprogramma per ras precies zijn.

Een gedragsverandering bewerkstelligen begint met het creëren van bewustwording. De gewenste verandering wordt bewerkstelligd in goede samenspraak met de betrokken ketenpartijen, zoals de KNMvD, CRV, KI-verenigingen, voeradviseurs, afnemers en verwerkers en maatschappelijke organisaties.

Het is belangrijk voldoende aandacht te hebben voor de onzekerheden over de veranderende bedrijfsvoering. Veel veehouders hebben nog vragen en onzekerheden over de gewenste wijzigingen in hun fokbeleid. In de aard en omvang daarvan moet zo snel mogelijk inzicht van komen. De partijen ambiëren om het noodzakelijk onderzoek te initiëren.

Door als stamboeken van twee rassen en LTO samen te werken wordt een voorbeeld gesteld met als mogelijk effect meer eenheid in de Nederlandse vleesveehouderij.

4.4 Aanpak

Voor de periode 2014-2020 wordt een programma opgezet dat stapsgewijs toewerkt naar meer natuurlijke geboorten. Dit programma kent de volgende speerpunten:

- a. Draagvlak: het creëren van bewustwording en draagvlak bij de fokkers, die moeten gaan fokken op meer natuurlijke geboorten bij de dubbelgespierde rassen. Naast de fokkers zal er ook gewerkt worden aan draagvlak bij externe organisaties.

Deels wordt hiervoor het praktijknetwerk Natuurlijk afkalven benut (tot 1 juli 2014).

- b. Dataverzameling: bekkenmaten meten en registreren van de fokkoeien en fokstieren. In stalseizoen 2014 wordt met een pilot een impuls gegeven aan het bekkenmaten meten, waarbij beoogd wordt dat van ruim 2000 dieren de bekkenmaten worden opgemeten. Met deze resultaten kunnen realistische doelen worden bepaald. Hierbij is het belangrijk dat er voldoende personen zijn die zijn opgeleid om bekkenmaten te meten. Op basis van deze data worden fokwaardes berekend.

- c. Fokkerij: met de verzamelde data worden fokwaardeschattingen gedaan. Hiermee kunnen veehouders stieren selecteren en inzetten met een genetische aanleg voor gunstige bekkenmaten en afkalfgemak. Tevens wordt het mogelijk om op de bedrijven te selecteren op 'koefamilies' die ruimere bekkens hebben en vaker een natuurlijke geboorte kunnen realiseren.

Erkende fokprogramma's worden in samenwerking met CRV georganiseerd. Dit gebeurt door de data van de gemeten bekkenbinnenmaten vast te leggen in de CRV-database. Daarnaast is er al een bestaande stroom van data omtrent geboorteverloop. Op basis van beide datastromen zullen fokwaarden worden geschat voor bekkenmaat en voor afkalfgemak. Deze informatie komt op stierniveau beschikbaar waarbij men zich moet realiseren dat de

betrouwbaarheden van deze fokwaarden laag zal zijn vanwege de beperkte aantallen dochters (met data) per stier. Veehouders kunnen deze fokwaarden gebruiken om stieren te kiezen die fokken in de gewenste richting. KI-organisaties kunnen deze fokwaarden gebruiken om een volgende generatie stieren te fokken, uit vaderlijnen (en op termijn ook moederlijnen) die fokken in de gewenste fokrichting.

Om de veehouders nader te ondersteunen zullen de stamboeken bekijken of hiervoor een vorm van “stieradviesprogramma” te ontwikkelen is.

d. Management: de stamboeken (BWB en VRB) treden met hun leden in gesprek om te komen tot een plan om meer natuurlijke geboortes te realiseren.

- De veehouder wordt gevraagd deel te nemen aan bekkenmaten meten;
- De veehouder wordt gevraagd bij de stierkeuze geboortegemak en fokwaarden bekkenmaten mee te nemen;
- De veehouder wordt gevraagd een plan op te stellen waarin hij/zij voor het bedrijf aangeeft hoe men het percentage natuurlijke geboorten wil laten groeien;
- De veehouder wordt gevraagd met de erfbetreders (dierenarts, voeradviseur, etc.) te bekijken hoe de bedrijfsvoering aangepast kan worden op een situatie met meer natuurlijke geboorten;
- Met o.a. de KNMvD wordt bekeken hoe dierenartsen individueel en als beroepsgroep kunnen bijdragen aan de veranderde situatie waarbij de dierenartsen meer en meer de rol van adviseur zullen krijgen.

e. Communicatie en informatie:

- Er wordt gestart met een analyse op beschikbare en nog ontbrekende informatie. Beschikbare informatie wordt ontsloten via een digitaal platform waar ook actuele informatie wordt verspreid en veehouders onderling ervaringen kunnen uitwisselen;
- Bij communicatie met veehouders wordt zoveel mogelijk voorbeeldgedrag getoond;
- Fokkers en dieren met goede resultaten breed onder de aandacht brengen en hun verhaal laten vertellen;
- Informatieverspreiding over technische factoren, zoals bijvoorbeeld het met voeding sturen op een wat lager geboortegewicht of kennis over de fysiologie rondom geboorten;
- De resultaten van het project “Keizersneden bij vleesvee” worden geanalyseerd evenals mogelijk voortschrijdende resultaten van de voortrekkersgroep van “Natuurlijke Luxe”;
- Er wordt bekeken of een effectrapportage ontwikkeld kan worden voor de individuele veehouders. Hiermee wordt het effect van de selectiebeslissingen in het voorbije jaar gepresenteerd als stimulans om meer aandacht te geven aan de relatie tussen de

binnenbekkenmaten en natuurlijke geboorten. Dit kan bijvoorbeeld door elk jaar uit te rekenen voor iedere fokker wat de gemiddelde fokwaarde was van de door hun gefokte kalveren en de gemiddelde fokwaarde die ze geselecteerd hebben, in andere woorden wat hun selectie-intensiteit was. Bij een positieve ontwikkeling zien fokkers dat hun inspanningen effect hebben;

- Via de data van CRV kan de voortgang in de sector periodiek worden gemonitord;
- Met de betrokken partijen in de keten wordt informatie over de voortgang gedeeld en waar mogelijk gezamenlijk aan knelpunten gewerkt.

f. Aanvullend onderzoek:

Waar noodzakelijk wordt aangejaagd dat de onderzoeken worden geïnitieerd, zodat de informatie die nodig is om naar de nieuwe situatie te gaan, beschikbaar komt.

- g. Bewaking voortgang: de voortgang van het programma en de resultaten worden periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt de aanpak bijgesteld. Voor 2016 is voorzien dat een evaluatie van de ambitie plaatsvindt met behulp van de data uit de nulmeting. In 2018 is een evaluatiemoment gepland met de Staatssecretaris van Economische Zaken.

4.5 Fasering

I. Inventarisatie t.b.v. realistisch doelen en identificatie noodzakelijkheden (2014-2016)

In het stalseizoen begin 2014 wordt een nulmeting bekkenmaten gestart. Met het meten en registreren van ruim 2000 dieren worden data verzameld die nodig zijn om zo snel mogelijk tot een eerste, nadere inschatting te komen van de te behalen progressie met een fokprogramma. Daarnaast wordt het Praktijknetwerk Natuurlijk Afkalven benut om draagvlak voor het plan van aanpak te creëren, niet alleen bij de fokkers maar ook bij ketenpartijen. Verder is het nodig om de doelgroep veehouders nader te analyseren naar categorie fokker en daarbij af te stemmen welke aanpak gewenst is om resultaten te kunnen bereiken. Denk hierbij aan fokveedagenfokkers, afzet-fokkers, hobby-fokkers, etc. Omdat er veel onzekerheden zijn over de toekomstige situatie wordt geanalyseerd waar onderzoeksvraagstukken liggen en bepaald welke ontbrekende informatie noodzakelijk dan wel wenselijk is om resultaten op termijn te kunnen bereiken.

II. Inzet fokprogramma, kennisopbouw + - verspreiding (2014-2020)

Voor digitale informatieverspreiding zal een netwerkomgeving moeten worden ingericht. Publicaties met positieve praktijkvoorbeelden worden opgestart via de geëigende kanalen, zoals Veeteeltvlees.

Op basis van de nadere informatie uit fase I zal in de loop van 2014 een gedetailleerder programma worden uitgewerkt waarin steeds meer veehouders de bekkenmaten laten meten en gebruik kunnen gaan maken van een erkend fokprogramma. Dan is ook een betere inschatting te maken van de kosten die gemoeid gaan met de uitvoering van het Plan van Aanpak. Naar verwachting zal in 2015 de nulmeting, dus de uitgangssituatie bij beide rassen, volledig in beeld zijn. Dan is een realistischere inschatting te maken van de te behalen progressie met een fokprogramma.

III. Evaluatie (2016, 2018 en 2020)

In 2016 wordt op basis van de beschikbare data geëvalueerd of de gestelde ambitie haalbaar is in de gestelde periode.

In 2018 zal met de staatsecretaris van Economische Zaken worden geëvalueerd of het programma zijn vruchten afwerpt en waar eventueel bijgestuurd moet worden.

In 2020 wordt een eindevaluatie opgesteld met een doorkijk naar toekomstig te verwachten ontwikkelingen.

4.6 Reikwijdte

In het plan van aanpak wordt opgepakt wat in de directe invloedssfeer van de betrokken partijen ligt. Activiteiten zullen gericht zijn op de VRB- en BWB-vleesveehouders/fokkers zelf en de partijen die rechtstreeks betrokken zijn bij de gewenste ontwikkelingen. Denk hierbij aan de dierenartsen (KNMvD), voeradviseurs, een aantal kleinere retailorganisaties, ambachtelijke slagers, horecaleveranciers en hun brancheorganisaties, COV, CBL, KNS, Keurslagersorganisatie, SVO, NGO's.

De partijen voorzien geen publiekscampagne ter nadere promotie van Nederlands vleesvee en geen activiteiten richting andere vleesveerassen.

BWB, VRB en LTO maken de keus om geen aanvullende registraties en regels op te nemen in de aanpak, omdat dit niet in het belang is van de Nederlandse vleesveehouderij. Gevolg hiervan is dat er een categorie fokkers zal zijn die buiten beeld zal blijven of raken. Het plan van aanpak wordt gericht op die groep veehouders die wel in het bereik van de stamboeken en LTO ligt.

Afsluitend

De Nederlandse vleesveehouderij kenmerkt zich door vele positieve punten:

- extensieve veehouderij
 - o weidegang van vroege voorjaar tot late najaar
 - o veelal zogen bij de koe
 - o gebruik van marginale gronden zoals natuurgebieden
 - o inzet op behoud/versterking biodiversiteit
 - o zeer laag energie- en waterverbruik
- gemiddeld zeer laag antibioticagebruik
- levering noodzakelijke variatie in kwaliteitsrundvlees voor optimale afzet in het ambachtelijke circuit
- levering Nederlands product
- door eigen inzet veel punten verbeterd:
 - o dieren op stro in stalperiode
 - o investering in duurzame stallen
 - o weidegang
 - o selectie op genetisch afwijkingen
 - o openstelling bedrijven

De opstellers van dit document hebben getracht een duidelijke beschrijving van de sector en de voorliggende uitdaging te geven vanuit de dagelijkse praktijk van Nederlandse vleesveehouderij. De komende twee jaar zal de nodige praktijkinformatie moeten worden aangevuld. Duidelijk is dat de gevolgen, risico's en consequenties van het gewenste gewijzigde fokbeleid voor BWB en VRB in Nederland niet los kunnen worden gezien van de concurrentiepositie van de betrokken vleesveehouders en de totale vleesveeeten.

Beide stamboeken zijn inmiddels met ondersteuning van EZ via een pilot begonnen aan de nulmeting "Bekkenmaten meten". In het huidige stalseizoen worden van zoveel mogelijk dieren de binnenbekkenmaten gemeten om zo snel mogelijk de dataset met gegevens te vergroten. Hiermee kan een meer realistische inschatting van de te behalen progressie worden vastgesteld. Daarnaast zijn er volop regiobijeenkomsten georganiseerd en gepland om de veehouders voor te lichten over het plan van aanpak. Het draagvlak voor het meten blijkt groot te zijn onder de leden van de stamboeken. Gesprekken met onder andere de KNMvD en KNS zijn reeds opgepakt.

Kortom, het plan van aanpak is gestart in de volle overtuiging dat het beoogde resultaat gerealiseerd zal worden.

21 mei 2014,

Jan van de Wiel
voorzitter BWB


Johan van der Ven
voorzitter VRB

Leon Moonen
voorzitter LTO Vleesveehouderij

Betrokken partijen

	<p>BWB: Belgisch Witblauw Rundveestamboek Nederland Het Belgisch Witblauw Rundveestamboek Nederland is opgericht in 1989. Het Stamboek is continu bezig met het beheer, de selectie en de promotie van het ras. Bij het Nederlandse stamboek zijn 325 fokkers en/of leden aangesloten. In totaal zijn in Nederland ongeveer 18.000 geregistreerde BWB-dieren.</p> <p>Jan van de Wiel, voorzitter: <i>“Om nog meerdere decennia door te gaan met het fokken met ons BWB-ras, zullen we dat op een andere manier moeten gaan doen. Dit vraagt aanpassingen en daar zal ons stamboek zich te volle voor inzetten.”</i></p>
	<p>VRB: Vereniging Nederlands Stamboek Verbeterd Roodbont Vleesvee Het stamboek voor het enige vleesras van Nederlandse bodem, het Verbeterd Roodbont Vleesveeras, is opgericht in 1988 en heeft ruim 175 leden. Deze Vereniging streeft er steeds naar door een gericht fokbeleid dieren te fokken met goede gebruikseigenschappen die aan het eind van hun leven een optimale prijs opbrengen, omdat ze geliefd zijn bij slager en consument. D.w.z. vrouwelijke dieren te fokken met voldoende maat en lengte in het karkas, met beste benen die fijn van botstructuur zijn en een passende bespiering met daarbij goede moedereigenschappen (brede bekkens en voldoende melk) en een prettig karakter. Mannelijke dieren met voldoende maat en lengte in het karkas, beste benen, veel groeivermogen, super bespiering met veel fijnheid in de botstructuur en een aangenaam karakter. Kleur is van bijna eenkleurig rood naar roodbont.</p> <p>Johan van de Ven, voorzitter: <i>“Wij willen graag een dier fokken dat door de maatschappij geaccepteerd wordt en wat bij de consument geliefd is en wat bij de veehouder rendement en plezier oplevert.”</i></p>
	<p>LTO: LTO Nederland - Vakgroep LTO Vleesveehouderij De vakgroep LTO Vleesveehouderij probeert de noodzakelijke ruimte te creëren voor haar leden. Doel is om samen met ketenpartijen en maatschappelijke organisaties te werken aan ruimte om te ondernemen en hierbij de marktpositie te verstevigen.</p> <p>Leon Moonen, voorzitter: <i>“LTO maakt zich er hard voor dat het ministerie de sector de ruimte geeft om te werken aan meer natuurlijke geboorten. Door gezamenlijk met de stamboeken te werken aan het plan van aanpak en ons netwerk daarvoor in te zetten, dragen we bij aan het begrip en het vertrouwen dat nodig is om via veeverbetering de dikbilrassen in Nederland te behouden.”</i></p>

Ondersteunende partijen

	<p>CRV: Coöperatie Rundveeverbetering CRV en GES (Stichting Genetische Evaluatie Stieren) regelen namens de gehele sector de fokwaardenschattingen in Nederland en Vlaanderen, erkend door PVE / EZ. De meeste vleesvee stieren hebben een GES-fokwaarde voor vruchtbaarheid, geboortekenmerken (geboortegemak, draagtijd, gewicht en levensvatbaarheid geboorte) en de vleeskenmerken. CRV berekent voor BWB-dieren een vleesindex voor karkasgewicht, beveleedheid en vetbedekking. CRV schat fokwaarden voor bekkenmaten als hiervoor data worden aangeleverd.</p> <p>Jos Buiting, manager CRV stamboek (o.a. erkend voor de rassen BWB en VRB) : <i>“CRV onderkent het belang van natuurlijke geboorten bij dubbelgespiede rassen. Zij ondersteunt de aanpak zoals die in dit plan is weergegeven en zal daarin waar nodig en mogelijk haar eigen rol en verantwoordelijkheid nemen. Dit betekent o.a. het selecteren en inzetten van stieren die natuurlijk afkalven bevorderen, het vastleggen van data en het schatten van fokwaarden in dit kader”.</i></p>
	<p>KNMvD: Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde</p> <p>Caroline Huetink, voorzitter Vakgroep Gezondheidszorg Herkauwer, KNMvD: <i>“De KNMvD ondersteunt het plan om te komen tot meer natuurlijke geboortes. Centraal daarbij staat het dierwelzijn, zowel van het individuele dier als op populatieniveau. Vanuit hun adviseursrol kunnen dierenartsen veehouders bijstaan in het creëren van zo optimaal mogelijke omstandigheden om natuurlijke geboortes mogelijk te maken.”</i></p>
	<p>FVN: Federatie Vleesveestamboeken Nederland</p> <p>De Federatie Vleesveestamboeken Nederland is opgericht in 1989. De Federatie stelt zich ten doel de promotie en de rationele fokkerij van vleesvee, respectievelijk het tot waarde brengen van vleesvee in het bijzonder. Er zijn 10 stamboeken aangesloten bij de FVN.</p> <p>Guus Laeven, voorzitter: <i>“De FVN zal mee bevorderen dat er aandacht is voor een goede overgang naar een situatie met meer natuurlijke geboorten. Tevens zal FVN het verkrijgen van meer inzichten in fokkerijgegevens bij de verschillende rassen stimuleren, zodat er van elkaar geleerd kan worden.”</i></p>

<p>Praktijknetwerk Natuurlijk Afkalven</p>	<p>PNW: Praktijknetwerk Natuurlijk Afkalven In het Praktijknetwerk Natuurlijk Afkalven werken de stamboeken van Belgisch Witblauw en Verbeterd Roodbont samen met LTO toe naar meer natuurlijk afkalven bij dubbelgespiede vleesveerassen. Het netwerk creëert meer draagvlak voor natuurlijk afkalven door het organiseren van verschillende bijeenkomsten met fokkers van beide vleesveerassen. Het praktijknetwerk gaat ook samen met fokkers in gesprek met (toekomstige) dierenartsen en afnemers over meer natuurlijk afkalven. Belangrijk onderdeel van het praktijknetwerk is dat successen en obstakels worden gedeeld.</p> <p>Karen Eilers, procesbegeleider van Schuttelaar & Partners: <i>“Het is belangrijk om gezamenlijk toe te werken naar meer natuurlijke geboortes bij dubbelgespiede vleesveerassen. Doel van het praktijknetwerk is om hier draagvlak voor te creëren. Het praktijknetwerk ondersteunt daarom dit plan van aanpak. Verschillende activiteiten die in het plan van aanpak naar voren komen, worden in het praktijknetwerk (deels) ingevuld.”</i></p>
	<p>KDR: Stichting Keten Duurzaam Rundvlees Edwin en Anita Heijdra, bestuursleden: <i>“Zoals opgenomen in het Kwaliteitshandboek van Keten Duurzaam Rundvlees (KDR) ondersteunt de Stichting KDR initiatieven die vanuit de Nederlandse vleesveesector worden genomen om het aantal natuurlijke geboorten bij luxe vleesrassen te vergroten, mits daarbij rekening wordt gehouden met alle relevante randvoorwaarden. Daarom hebben wij een belangrijke bijdrage geleverd aan het beschrijven van de huidige sector vanuit de directe praktijk, als onderdeel van dit Plan van Aanpak.”</i></p>

5. LIJST VAN BRONVERMELDINGEN

- 1 Bron: CBS
- 2 Bron: "Huisvesting voor Vleesvee", rapport Afdeling Duurzame Landbouw, Vlaamse overheid, december 2012
- 3 Bron: Nantier, "Dubbel gespierd: management en fokkerij van het Belgisch-witblauw ras in Vlaanderen en Nederland", 2006
- 4 Bron: Roald van Noort, Veeteeltvlees, september 2012
- 5 Bron: Boerderij d.d. 10 september 2013
- 6 Bron: Leon Moonen, Veeteeltvlees, december 2012
- 7 Bron: "Dutch Produced Beef, the Best Beef" – LTO Vakgroep Vleesvee, 2013
- 8 Bron: o.a. recente hoorzitting over kosten NVWA in Commissie EZ en gesprek met Wim van der Sande
- 9 Bron: Jaarrapportage beleidsondersteunend onderzoek WUR, 2010
- 10 Bron: CRV 2013
- 11 Bron: Ten Napel, e.a., "Naar een probleemloos afkalvende dikbilkoe", rapport 648 Wageningen UR Livestock Research, 2012
- 12 Bron: Joost Huijbregts, "Challenges towards natural calving in double-muscled cattle", MSc-thesis, Animal Sciences, Wageningen University, 2012
- 13 Bron: Iris Kolkman, "Calving problems en calving ability in the phenotypically double muscled Belgian Blue breed", PhD Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Gent, 2010